

«Неруш ранішні – роднае слова...»:
метафара ў паэзіі Рыгора Барадуліна.

Ідэйна-мастацкія пошукі Рыгора Барадуліна, сродкі і прыёмы яго лірычнага светаадчування выяўляюць асаблівасці індывідуальнага стылю паэта. У яго творчасці выразна адбіваюцца асноўныя рысы развіцця сучаснай беларускай паэзіі, яе тэндэнцыі і заканамернасці. Паэтычны талент Р. Барадуліна – гэта майстэрства мастака, народжанага эпохай, якому характэрны ўменне трапна і своеасабліва мысліць мастацкімі вобразамі, дакладнасць і яскравасць метафарызацыі, адчуванне сакавітасці нацыянальнай мовы, багатая гукавая інструментоўка вершванага радка, пералівістасць і рухомасць інтанацый, згушчанасць адчленняў і фарбаў лексікі. Рамантычны свет паэта – гэта свет вобразнай сімволікі. Нават самі назвы кніг Р. Барадуліна падкрэслваюць сувязь яго паэзіі з фальклорнымі традыцыямі і звычаямі народа: «Неруш», «Рум», «Свята пчалы», «Вечалле» і інш.

Р. Барадулін – майстар метафарычнага стылю. Талент яго ўнікальны ў пошуках квяцістых метафар і паэтычных тропаў. Дыяпазон дзейнасці ў гэтым кірунку вельмі шырокі – ад зракавай метафары да ўласна метафары, ад паняццёвай метафары да метафары-параўнання, метафары-сімвала і інш.

Метафарычная вобразнасць паэта вызначаецца паступальнай гарманізацыяй адухоўленага быцця прыроды, дзе зямное і нябеснае затрымліваецца ў космасе: *(Гіт нярун прамой наводкай, // А маланкі неба крэсяць...)* [1, с. 17]; *(...Як орабкі крышталёвай солі, зоркі. // Мала солі – знічка упадзе. // У кацёл сям просіцца з нябёсаў, // Быццам часнаку зубок, курносы // Маладзік)* [1, с. 19]; *(Уранні сонца выліла агонь...)* [1, с. 43]; *Забурчыць сярдэца хрыплы гром...* [1, с. 45] і інш. Аднак барадулеўскі лірычны герой сцвярджае сябе праз далучанасць з жывой прыродай як абсалютным гарантам прыгажосці жыцця. У больш ранняга Р. Барадуліна (шасцідзiesiąтых гадоў) прыроднае, першароднае настолькі моцнае, што перарастае ў вялікую ўнутраную энергію. Праз прызму асэнсавання свету сваіх перажыванняў паэт паўстае адкрывальнікам зямных каштоўнасцей і мастаком хараства бацькоўскай зямлі:

Заспаная раніца мжыстая,

На фарбы і гукі скупая.

Нібы сцяжынаю мшыстай,

Прыціхлай зямлёю ступаеш. [1, с. 54]

Аўтар умее раскрыць эстэтыку бытавой дэталі праз метафарычна-вобразнае мысленне, што сведчыць пра інтэлектуальнасць паэтычнага бачання.

У трэцяй кнізе мастака слова «Нагбом» (1963) узмацняецца філасофскі пачатак лірыкі:

*Я – сын зямлі,
нашчадак хлебаробаў.
Услед за сонцам
доўга мне брысці.
Быў надта б рад,
каб хоць зярняткам дробным
змог на зямлі бацькоўскай
прарасці
Яе вачмі
гляджу на свет сягоння:
слупы гудуць мне
соснамі ў бары...
Да зорак позірк і тэлескопы
з сівых вякоў цярэбяць горды шлях...
Не спіць зямля –
у ёй вулканы дрэмлюць... [1, с. 67]*

Спалучэнне асацыятыўнай дакладнасці суадносін метафарызуюмага і метафарычнага выяўляе вобразна-пачуццёвую шматстайнасць мастакоўскага светаразумення.

Р. Барадулін асэнсоўвае адвечныя праблемы чалавечага існавання, маральна-этычныя каштоўнасці жыцця, імкнецца ўславіць духоўную веліч чалавека, пераможнасць асобы ў яе веры ў Бога:

*Храм святое Сафії –
Сафійка...
цягне ў неба рукі,
як дзве тапалінкі сухія.
просіць, каб не ўдарыў пярун
па заготзярыўшых лусках...
Васпаватая ад асколкаў і куль,
на свет Сафійка глядзіць
вачыма цнатлівымі.
Здалёку, з адзінаццатага стагоддзя.
Вечарам сон да яе прыходзіць.
І аж да раніцы сніцца... [1, с. 80]*

Сафійскі сабор у гэтым вершы «Сафійка» малюецца паэтам як жывая істота, якая сімвалізуе сабой не часовыя, а вечныя жыццёвыя каштоўнасці. Разнавіднасць метафары, калі неадушаўлёным прадметам надаюцца якасці і ўласцівасці чалавека, называецца персаніфікацыяй, ці ўвасабленнем. У паэзіі Р. Барадуліна нямала прыкладаў, дзе навакольныя прадметы, рэчы, з'явы размаўляюць, гавораць, шэпчуць і інш.: *яліны моляцца богу; возера спявала; шэпчуць сасна з сасною; звіняць каласы; прыйшла грушка; рэха ў*

*мяккіх пантопліках // падмоклым мохам ідзе; дарога знянацку заломіцца;
раўчук заспаны; чэрвень баіцца ступіць на пракосы; адвячоркам туман
стараецца // ногі ўхутаць світкаю; ішла над ціхім лесам поўня і інш.*

Паэт будзе свой свет, знітаваны з вытокамі свайго роду, сваёй зямлі, свайго народа – у гэтым яго асабовасць і непаўторнасць, індывідуальная самабытнасць і арыгінальнасць.

Філасофскае гучанне ў такіх творах Р. Барадуліна, як «Мая мова», «На Беларусі пчола...», «Неруш», набывае тэма лёсу роднай мовы, тэма духоўных каштоўнасцей Радзімы. Верш «Неруш» – лірычны маналог героя, які моцна ўлюбёны ў сваю зямлю, свой край. Гэта верш-клятва, верш-прысяга свайму народу ў беражлівых адносінах да яго духоўных скарбаў, да нацыянальных каштоўнасцей роднага слова:

Неруш ранішні –

*роднае слова,
Мне шукаць цябе, покуль гляджу,
Пад зялёным крылом верасовак,
Пад крысам і спякоты й дажджу.
Слова,
Што як парог для ратая,
Як для ластаўкі – стромы вільчак,
Ад якога на небе світае,
Ад якога яснее ў вачах... [1, с. 137]*

Паэтыка вершатворчасці Р. Барадуліна грунтуецца на вяртанні ў неруш роднага слова, усведаванні духу мовы. У сучаснай беларускай паэзіі менавіта з яго імем звязана ўяўленне пра паэзію складанай метафарычнасці.

Адметнасць барадулінскіх метафар у іх структурнай разгорнутасці, дзе кожны кампанент узаемадзейнічае з іншым, утвараючы цэласны вобраз. Адсюль ідзе збліжэнне розных паняццяў, а таксама разнастайнасць у лексічным прычытанні. Аднак гэта надае вершаванаму радку шматколернасць, выяўляе індывідуальнасць паэтычнага таленту паэта. Аўтар мысліць не толькі канкрэтна-пачуццёвымі, але і паняццёвымі вобразамі. Мастакоўская прырода моўнай паэтыкі Р. Барадуліна ў адмысловай цягі да гульні слова, да своеасаблівага эксперыменту. Мастак слова працягвае традыцыйнае для беларускай літаратуры раскрыццё багатых магчымасцей народнай мовы, асэнсоўвае новыя грані яе гучання. Многія метафарычныя вобразы паэта маюць міфалагічную падсветку. Гэта прадыхтавана ўзнаўленнем самабытнай продкавай веры, матывамі рэлігійнага і патрыятычнага. Зварот да міфалогіі ў барадулеўскай паэзіі надзвычай багаты. Асабліва лірычнаму герою дзевяностых гадоў уласціва біблейская спавядальнасць. Духоўнае ачышчэнне ўзнаўляецца праз вобразы маці, малітвы, мовы. У міфалагізацыі мыслення і хрысціянскай рэлігіі герой шукае абнаўлення і выратавання: *З чырвоным касцёлам на*

«ты» // вятры; Нябёсы веры // Трымаюць свет; палі // каласяцца вераю бацькоў; уніяцкае сэрца люляе надзею; Схілілася нада мною святое, // Святам свяцонае // маміна слова; Хатніку цяжка абжыцца было, // Ела хлусня й мітусня местачковая; Гэта лёсам пасланая // Ласка Тварца... // беларускае слова; маці ўсіх мастацтваў – неабходнасць і інш. Адчуванні лірычнага героя вывераны глыбінёй асабістага перажывання, шматзначнай сімволікай патрыятызму.

Прырода мастацкага мыслення Р. Барадуліна – нацыянальная. Яго метафара грунтуецца на моўнапаэтычным вопыце народнага слова, уяўленні яго эстэтычнай і фальклорнай традыцыі.

Літаратура

1. Барадулін, Р. Свята пчалы / Р.Барадулін. – Мінск: Мастацкая літаратура. 1975,- 400 с.
2. Барадулін, Р. Выбраныя творы / Р.Барадулін. - Мінск: «Кнігазбор», 2008 г. – 600 с.
3. Дуброўскі, А. Слова стварае паэт (Філасофія слоўнага вобраза ў творчасці Р. Барадуліна) \ А. Дуброўскі // Першацвет. – 1997. – №2. С. 85-89.
4. Старычонок, В. Філасофская зорка Р. Барадуліна праз прызму метафары \ В.Старычонок // Годнас слова. – 2000. – №2. С. 17 – 19.